

ГУЗЬ
 Михайло Михайлович
 guzmihail@gmail.com

УДК 631.137

САВЧУК
 Василь Кирилович
 savchukvk@ukr.net

**АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА СТАНУ ТА
 ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО
 ЗЕМЛЕРОБСТВА В УКРАЇНІ**

старший викладач,
 Національний університет
 біоресурсів і
 природокористування України

**ANALYTICAL ESTIMATION OF THE
 STATE AND TENDENCIES OF ORGANIC
 FARMING DEVELOPMENT IN UKRAINE**

д.е.н., професор кафедри,
 Національний університет
 біоресурсів і
 природокористування України

HUZ Mykhailo Mykhailovych – Senior Lecturer, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

SAVCHUK Vasyl Kyrylovych – Doctor of Economics, Professor of department, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

У статті проаналізовано сучасний стан розвитку органічного землеробства в Україні. Визначено теоретичні засади органічного землеробства та виокреслено його переваги перед традиційним. Наведено основні аналітичні показники розвитку галузі за останні роки. Визначена динаміка розвитку органічного сільського господарства. Проаналізовано кількість операторів органічного ринку, загальні площі земель зі статусом органічних та земель у перехідному періоді. Виділено регіони з найкращими тенденціями розвитку органічного землеробства. Обґрунтована важливість та ефективність розвитку органічного агропромисловства.

* * *

В статье проанализировано нынешнее состояние развития органического земледелия в Украине. Определены теоретические основы органического земледелия и четко очерчены его преимущества перед традиционным. Приведены основные аналитические показатели развития отрасли последних лет. Определена динамика развития органического сельского хозяйства. Проанализировано количество операторов органического рынка, общие площади земель со статусом органических и земель в переходном периоде. Выделены регионы с лучшими тенденциями развития органического земледелия. Обоснована важность и эффективность развития органического агропроизводства.

* * *

The article analyzes the current state of the development of organic farming in Ukraine. The theoretical foundations of organic farming are determined and its advantages over traditional are clearly outlined. Organic agriculture is an effective way to preserve nature and supply the population with food. The main analytical indicators of the development of the industry in recent years are given. Organic isn't too expensive – conventional is too cheap. Current economic systems make it more advantageous to damage the environment and exploit people than to protect our natural resources and enhance societal well-being. The dynamics of the development of organic agriculture is determined. Ukraine ranks first in the Eastern European region in the area of certified organic arable land, specializing mainly in the production of cereals, legumes and oilseeds. The number of organic market operators, the total land area with the status of organic and land in transition are analyzed. The regions with the best trends in the development of organic farming are highlighted. The largest number of operators in the organic market is located in Kyiv, Odessa, Kherson and Lviv regions. The leaders in areas of organic agricultural land and land of transitional period are Dnipropetrovsk, Zhytomyr and Poltava regions. The largest amount of organic land is located in Odessa, Kherson, Dnipropetrovsk, Zhytomyr and Kirovograd regions. The smallest number of organic lands is differed in Chernivtsi, Sumy, Ivano-Frankivsk and Zaporizhzhia regions. It is established which factors may have an impact on the development of organic production. One of the complex issues of organic market development is the lack of regulation of the legal framework, which complicates the work of domestic organic producers. Local organic markets are growing around the world. This gives local consumers the opportunity to obtain fresh nutritious food, and also has great potential to improve the livelihoods of small farmers in developing countries. The importance and effectiveness of the development of organic agricultural production is substantiated.

Ключові слова: сільське господарство, органічне виробництво, органічне землеробство, органічна сільськогосподарська продукція, ефективність

Ключевые слова: сельское хозяйство, органическое производство, органическое земледелие, органическое сельскохозяйственная продукция, эффективность

Keywords: agriculture, organic production, organic agriculture, organic agricultural products, efficiency

ВСТУП

Сучасні інституційні та технологічні орієнтири характеризуються насамперед екологічною переорієнтацією людського існування за законами сталого розвитку. Усвідомлення та практичне визначення пріоритетності законів біоти є головним інструментом збереження природного капіталу. Саме органічне землеробство є одним з шляхів подолання біопрозовольчої

кризи методом раціонального природокористування в межах сталого розвитку. Адже в основу органічного землеробства покладено власні вузькоспеціалізовані норми виробництва, орієнтовані на забезпечення раціонального використання природно-ресурсного потенціалу при позитивній перманентності еко-соціо-економічних вигод.

Окрім положення стосовно визначення сутності

та оцінки динаміки розвитку органічного виробництва ґрунтовно висвітлено у працях провідних науковців: В.І. Артиш, В.І. Вовк, В.П. Галушка, В.М. Гесця, Т.О. Зайчук, М.Й. Маліка, П.Т. Саблука, О.І. Шкура-това, В.М. Якубів та інших українських вчених. Відмічаючи вагомість наукових розробок та результативність отриманих, насамперед, практичних результатів, потребують продовження вивчення проблем екологізації господарювання на засадах органічного землеробства. Це зумовило вибір теми дослідження. Оцінка динаміки розвитку органічного землеробства у світі та в Україні підтверджує його значимість й актуальність.

МЕТА РОБОТИ – аналітична оцінка стану розвитку органічного землеробства в Україні, визначення проблем та перспектив розвитку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною й інформаційною основою роботи є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, матеріали періодичних видань, Internet-ресурси, нормативно-правові акти, статистичні бази даних, а також аналітичні матеріали діяльності сільськогосподарських підприємств зайнятих органічним землеробством.

Під час проведення дослідження використано методи системного аналізу, синтезу, порівняння, співставлення та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Розвиток сільськогосподарського виробництва не може здійснюватися окремо від економічних та соціальних тенденцій розвитку суспільства. ХХ ст. ознаменувалося стрімким індустріальним розвитком та значним збільшенням антропогенного впливу на довкілля. Зовнішнє природне середовище стає все більш ворожим для здоров'я людини. Так, на сьогодні все більша частина населення бажає мінімізувати шкідливий вплив довкілля на власне здоров'я, шляхом споживання органічної продукції сільського господарства.

Україна, маючи значний потенціал для виробництва органічної сільськогосподарської продукції, її

експорту, споживання на внутрішньому ринку, досягла певних результатів відносно розвитку власного органічного виробництва. Так, площа сертифікованих сільськогосподарських угідь в Україні, задіяних під вирощування різноманітної органічної продукції, складає більше чверті мільйона гектарів, а наша держава займає двадцять перше місце світових країн-лідерів органічного руху. Частка сертифікованих органічних площ серед загального обсягу сільськогосподарських угідь України складає 1%. Водночас Україна займає перше місце у східноєвропейському регіоні стосовно сертифікованої площі органічної ріллі, спеціалізуючись переважно на виробництві зернових, зернобобових та олійних культур. Крім того, у нашій державі сертифіковано 300 тис. га дикоросів.

За останні три роки спостерігається тенденція наповнення внутрішнього ринку власною органічною продукцією за рахунок налагодження власної переробки органічної сировини. Зокрема, це крупи, соки, сиропи, повидло, сухофрукти, мед, м'ясні та молочні вироби.

Офіційні статистичні огляди IFOAM підтверджують, що на кінець 2017 р. в Україні було зареєстровано 504 оператори органічного ринку, з яких 304 господарства, що отримали статус "органічного", а загальна площа сертифікованих органічних сільськогосподарських земель склала 289 тис. га, з них 201 тис. га зайняті це виключно органічні землі та зайняті орними культурами (зернові, олійні та бобові, у невеликих обсягах культивуються також овочі й фрукти).

Більшість українських органічних господарств розташовані в Одеській, Херсонській, Полтавській, Вінницькій, Закарпатській, Львівській, Тернопільській, Житомирській областях. Українські сертифіковані органічні господарства – різного розміру – від кількох гектарів, як і в більшості країн Європи, до понад десяти тисяч гектарів ріллі.

Дослідження Федерації органічного руху України свідчать, що сучасний внутрішній споживчий ринок органічних продуктів в Україні почав розвиватись з початку 2000-х рр., склавши у 2005 р. – 200 тис. євро, а вже у 2017 р. – 29,4 млн. євро (рис. 1).

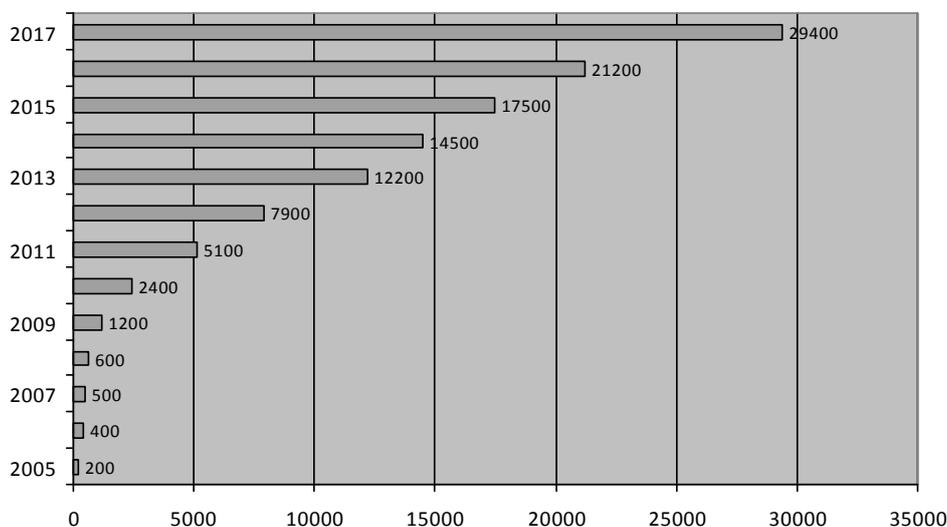

Рис. 1. Внутрішній органічний ринок України, тис. євро [4]

З усього обсягу продажів органіки 90 % припадають на експорт і лише 10 % – на внутрішній ринок. Загалом в Україні виробляється понад 400 найменувань органічної продукції. Найбільше її купують Нідерланди, Німеччина і Австрія. У цілому українську органіку споживають більш ніж 40 країн.

Основними органічними експортними товарами з України є:

- зернові – кукурудза, пшениця, ячмінь;
- олійні – соняшник, бобові;
- свіжа (яблуко, кавун); заморожена (ягоди); сушена (ягоди, яблука); перероблена сировина (яблукний концентрат, яблукні вижимки);
- чорниця, ожина, брусниця, журавлина, бузина, аронія, терен, шипшина, обліпіха, горобина, лісова суниця, яблуко, горіхи, малина, суниця садова, аронія.

У FiBL також відмічають, що все більше українських операторів мають намір продати не тільки сировину, але й перероблені продукти. Наприклад, у 2018 р. значно збільшився експорт органічної соняшникової олії. Станом на початок 2019 р. в Україні експорт органічної продукції втричі перевищує обсяги внутрішнього споживчого ринку і становить 99 млн. євро [3].

На сьогодні ринок органічної сільськогосподар-

ської продукції є одним з найдинамічніших ринків продовольства у світі, що обґрунтовує актуалізацію та нагальну необхідність врегулювання відповідно міжнародних стандартів харчового законодавства.

Допомагають в експорті виробникам Угода про асоціацію з ЄС та запровадження Зони вільної торгівлі, які зменшили торговельні бар'єри між країнами. Також у рамках угоди в Україні почали внаормувати законодавство у сфері органіки, зокрема у липні 2018 р. Верховна Рада України прийняла Закон про основні положення та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції (рис. 2). Це один із законів дорожньої карти пріоритетних законопроектів для законодавчого забезпечення виконання Угоди про асоціацію [3].

Разом з тим в останні роки відбувається посилення вимог імпорту до ЄС після значної кількості відправок (у 2015 р.) великих обсягів органічної продукції з України, в якій були знайдені залишки пестицидів, не дозволених для використання в органічному виробництві відповідно до Регламенту ЄС 834/2007.

Аналізуючи обсяги та структуру імпорту органічної продукції (рис. 3), бачимо, що Україна у 2018 р. на 40 % порівнянл з попереднім 2017 р. збільшила кількість ввезеної органічної продукції.

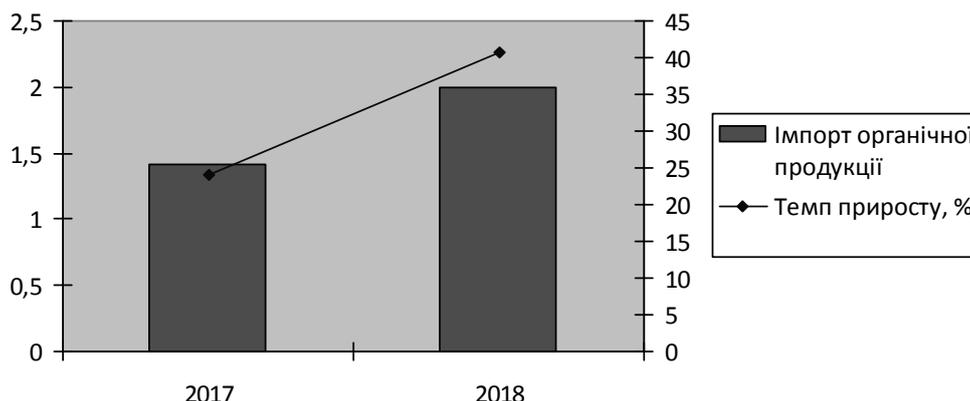

Рис. 2. Обсяги імпортованої органічної продукції, тис. тон [5]

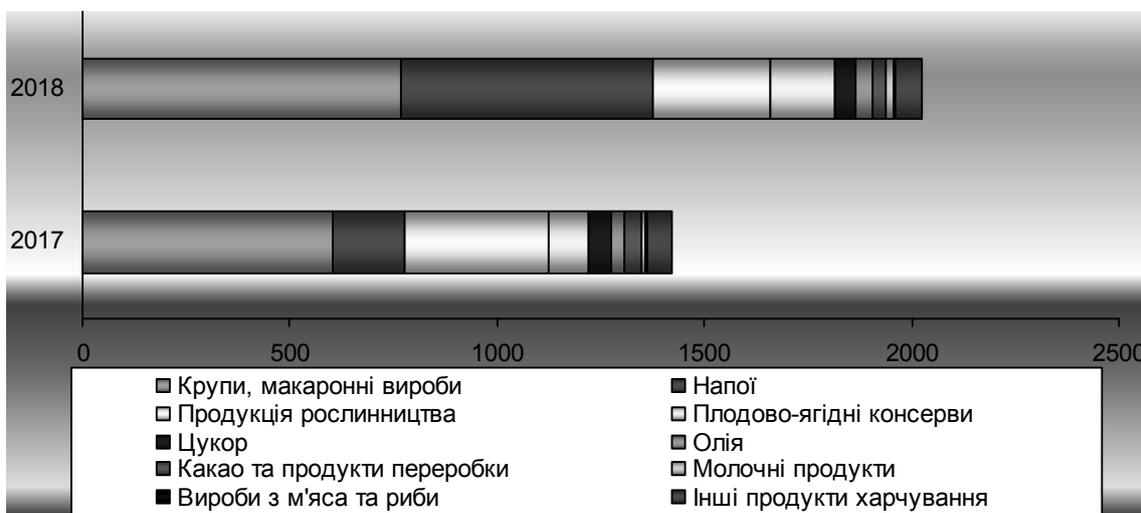

Рис. 3. Структура імпорту органічної продукції, тон [Оцінка Pro-Consulting на основі даних Державної служби статистики України]

Отже, за своїм виробничим потенціалом Україна може замінити більше 60 % імпорту, дивлячись на

наступні фактори:

- сировина для продукції може бути вирощена в Україні;
- виробництво не є технологічно складним;
- продукт користується популярністю в Україні.

Сучасна модель сертифікованого органічного сільськогосподарства формується в двох основних напрямках. Перший – підприємницький, представлений великими і середніми господарськими структурами, створеними на базі земельних і майнових паїв колишніх членів колективних сільськогосподарських підприємств, які орієнтовані на одержання максимального прибутку і забезпечення органічною продукцією внутрішнього агропродовольчого ринку. Крім цього, підприємства першого напрямку зосереджують свою діяльність на розширенні обсягів експорту органічної продукції в країни, які здійснюють сертифікацію виробництва (ЄС, Швейцарія, Японія та ін.).

Другий напрям розвивають в основному фермерські господарства, які належать до групи малого агробізнесу, переважно на внутрішньому ринку. До органічного сектору долучаються сільськогосподарські підприємства, землі яких розташовані в різних регіонах України і проходять конверсію, а також господарства із сертифікованими земельними угіддями. Конверсія – це перехід від традиційного до органічного методу господарювання за певний проміжок часу, в ході якого застосовуються норми і принципи органічного агровиробництва.

ВИСНОВКИ

Вітчизняне сільське господарство має значний потенціал до збільшення обсягів виробництва та реалізації органічної продукції. Формування ефективного органічного землеробства є комплексом заходів, спрямованих на підтримку та відновлення природно-

ресурсного потенціалу, що забезпечує замкнутий цикл виробництва на сільськогосподарському підприємстві. Разом з тим варто зазначити, що формування системи органічного сільського господарства повинно стати для України пріоритетним у середньостроковій перспективі. На підтримку цього виступає щорічний динамічно зростаючий світовий та вітчизняний попит на органічну продукцію та екологізація життя людини в цілому. Ринок органічної продукції є слабо розвиненим, тому, враховуючи потужний природно-ресурсний потенціал нашої країни, дана галузь є економічно привабливою та перспективною за умов належного нормативно-правового регулювання, насамперед.

Список використаних джерел

1. *Organic Agriculture and Food Security (IF- OAM Dossier 1, 2002)*. URL: www.ifbani.org
2. *International Federation of Organic Agriculture Movements*. URL: <https://www.ifoam.bio/>
3. *AgroPortal Органічна Україна в інфографіці*. URL: <http://agroportal.ua/ua/publishing/infografika/organicheskaya-ukraina-v-infografike/>
4. *Федерація органічного руху України*. URL: <http://www.organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29>
5. *Pro-consulting*. URL: <https://pro-consulting.ua/>

References

1. *Organic Agriculture and Food Security (IF- OAM Dossier 1, 2002)*. URL: www.ifbani.org
2. *International Federation of Organic Agriculture Movements*. URL: <https://www.ifoam.bio/>
3. *AgroPortal Органічна Україна в інфографіці*. URL: <http://agroportal.ua/ua/publishing/infografika/organicheskaya-ukraina-v-infografike/>
4. *Federatsiia Orhanichnoho Rukhu Ukrainy*. URL: <http://www.organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29> (in Ukrainian)
5. *Pro-consulting*. URL: <https://pro-consulting.ua/> (in Ukrainian)